

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASININ KIBRIS TÜRK SİYASAL HAYATINA ETKİLERİ

Devran KAYA*

Öz

Kıbrıs, her dönem önemini korumuş bir ada olarak Türkiye için siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan önemli bir yere sahiptir. Kıbrıs sorunu ise güncelliğini korumuş bir konu olarak Türkiye dış politikasının önemli alanlarından biridir. 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ın egemenliği İngiltere'ye bırakılmış ve böylece siyasi statüsü belirlenen ve çözüme kavuşturulan bir konu olarak Kıbrıs sorunu bir süre kenarda bekletilmiştir. Atatürk döneminde özel ilgi gösterilen ada, bu dönemden sonra belli bir süre Türk dış politikasının gündeminde yer almamış ve ancak 1950'li yıllarda Türkiye siyasetinde meşruluk kazanmıştır. Bu süre zarfında burada yaşayan Kıbrıs Türk toplumu ile kültürel ve sosyal bağların koparılmaması için özel bir çaba sarf edilmiştir. Özellikle Atatürk dönemi olarak adlandırılan Türk dış politikasının ilk ayağında, Kıbrıs ve Kıbrıs Türk toplumuna karşı hassas ve duyarlı bir politika izlenmiştir. Kıbrıs Türk toplumu 29 Ekim 1923 tarihinde kurulan Türkiye Cumhuriyeti ve bu yeni cumhuriyetin getirileriyle yakından ilgilenmiş, özellikle Atatürk ilke ve inkılaplarını hemen hemen her alanda uygulamaya koymuşlardır. Bu gelişmeler ışığında özellikle Kıbrıs Türk siyasal hayatı yepyeni bir döneme girmiş, İngiliz yönetiminin baskısı altında dahi olsa Atatürkçü yaklaşımlar geliştirilmiş ve bu doğrultuda şekillenen ideolojiler Kıbrıs siyasetinde söz sahibi olmuştur. Bu çalışmada Atatürk dönemi Türk dış politikasının Kıbrıs Türk siyasal hayatında yarattığı köklü değişiklikler ve Kıbrıs Türk siyasal hayatına bıraktığı kalıcı izler değerlendirilecek ve adada Atatürkçü düşünce sisteminin oluşmasındaki alt yapı incelenecektir. Çalışma, kaynak tarama metoduyla elde edilen arşiv belgeleri ve diğer kaynaklar doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Türkiye, Kıbrıs, Atatürk.

THE EFFECTS OF TURKISH FOREIGN POLICY IN THE ATATÜRK PERIOD ON TURKISH CYPRUS POLITICAL LIFE

Abstract

Cyprus is an island that has always maintained its importance and has an significant place for Türkiye in terms of political, social, cultural and economic aspects. The Cyprus issue, on the other hand, is one of the important areas of Turkish foreign policy as a topic that has kept its time. With the Treaty of Lausanne signed on July 24, 1923, the sovereignty of Cyprus was left to England, and therefore, the

* Dr. Öğr. Üyesi, Uluslararası Fınal Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, devran.kaya@final.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9084-4984>

Cyprus issue was kept aside for a while as an issue whose political status was determined and resolved. The island received special attention during Atatürk period, but after this period was not on the agenda of Turkish foreign policy for a certain period of time, and it gained legitimacy in Turkish politics only in the 1950s. During this period, a special effort was made in order not to break cultural and social ties with the Turkish Cypriots living in the island. Especially in the first phase of Turkish foreign policy, called the Atatürk period, a sensible and responsive policy has been followed towards Cyprus and the Turkish Cypriots. They were closely interested in the Republic of Türkiye, which was established on 29 October 1923, and the benefits of this new republic, and they especially implemented Atatürk's principles and reforms in almost every field. In the light of these developments, especially the Turkish Cyprus political life has entered a new period, Kemalist approaches were developed even under the pressure of the British administration, and ideologies shaped in this regard have had a say in Cyprus politics. In this study, the radical changes created by the Turkish foreign policy of the Atatürk period and the permanent traces it left in the Turkish Cyprus political life will be evaluated and the infrastructure in the formation of the Atatürkist thought system will be examined. The study was evaluated in line with archival documents and other sources obtained by source scanning method.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Türkiye, Cyprus, Atatürk.

Giriş

“Akdeniz’de seyahat etmek çağların en derinliklerine dalmak gibidir.” (Braudel; 2017, s. 149). Büyük bir Akdeniz tarihçisi olan Fernand Braudel Akdeniz’i, büyüklüğünü ve etkisini bu cümle ile ifade etmiştir. İki buçuk milyon kilometrekarelik bir alana sahip olan Akdeniz, Marmara, Ege, Adriyatik gibi bölümlerden oluşup Cebelitarık, Çanakkale ve İstanbul Boğazları gibi dünyanın önemli boğazlarına sahiptir. Asya, Avrupa ve Afrika’nın kesişim noktasında bulunan ve Levant bölgesi olarak da tanımlanan Doğu Akdeniz ise Mısır’ın bazı bölgeleri, Kıbrıs, Filistin, Ürdün, Türkiye, İsrail, Lübnan ve Suriye’den oluşmaktadır. Doğu Akdeniz’de kritik bir noktada yer alan Kıbrıs, coğrafi konumu ve stratejik önemi nedeniyle tarih boyunca her biri kendi döneminde önemli birer güç olan uygarlıkların/devletlerin egemenliği altına girmiştir. Küresel güç olma iddiasında olan devletler için Akdeniz ve Akdeniz’in çevresinde hâkimiyet kurmak hayati önem taşımaktadır. Böylesine kritik bir konumda yer alan Kıbrıs, bu devletler için tarihin her döneminde ilgi odağı olmayı başarmıştır. Osmanlı Devleti de döneminin büyük güçlerinden biridir ve bu devlet için de Akdeniz’in güvenliğini sağlamak ve burada kalıcı olabilmek son derece önemlidir. Bu nedenle 1571 yılında Akdeniz’in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs’ı fethetmiştir (Çevikel, 2006, ss. 87-88). Osmanlı, Venedik’ten az nüfuslu (Braudel, 2017, s. 245) olarak aldığı adaya kısa süre içerisinde Osmanlı-Türk nüfus yerleştirmiş ve Kıbrıs Türk toplumunun adadaki varlığını başlatmıştır (Çevikel, 2000, ss. 25-28). Osmanlı Devleti, yönetimi altında bulunan diğer bölgelerde de olduğu gibi Kıbrıs’ta da Millet Sistemi’ni

uygulamıştır. Böylece çiftçi ve yönetici Müslüman Türkler ile tüccar ve gayrimüslim Rumların oluşturduğu iki toplumlu yapının temeli atılmıştır. (Beratlı, 2015, s. 255) Bu iki toplumlu yapı ise Kıbrıs sorunlar dizisinin sadece bir bölümünü oluşturmaktadır.

4 Haziran 1878 tarihinde yapılan Kıbrıs Konvansiyonu ile İngiltere'ye kiralanan ada (Zia, 1975, s. 39), Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı'nın Almanya'nın yanında savaşa katılmasıyla 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere tarafından ilhak edilmiş (Hill, 2016, s. 227) ve 10 Mart 1925 tarihinde ise Kraliyet Kolonisi ilan edilmiştir (Gürel, 1984, s. 112). Peş peşe alınan bu kararlarda İngiltere kendi çıkarlarını göz önünde bulundurarak Yakın ve Uzak Doğudaki sömürgelerini koruma altına almak istemiştir. (Orr, 2013, s. 47). İngilizlerin adaya gelişi iki toplum açısından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Kıbrıslı Rumlar bu yeni yönetimi Osmanlı yönetimindeyken mümkün olamayan Enosis'in gerçekleştirilmesi olarak yorumlanmıştır.¹ Özellikle 1829 yılında Edirne Antlaşması ile bağımsızlığını elde eden Yunanistan'ın da desteğiyle Enosis taleplerini sürekli ve artarak dile getirmişlerdir. Atina'da eğitim görmüş doktor, avukat ve öğretmenlerden oluşan Kıbrıs Rum toplumunun ileri gelenleri, Rum Ortodoks Kilisesiyle birlikte adada çatışma ortamını ve gerilimi canlı tutarak Kıbrıslı Türklerin adadan kaçırılması için eyleme geçmişlerdir. Dolayısıyla Enosis düşüncesi, 19. yüzyıl başlarından beri var olan ve İngiliz yönetimi döneminde de giderek yayılan ve şiddetlenen bir ideal haline dönüşmüştür (İsmail, 1998, s. 6).

Osmanlı yönetimi boyunca ayrıcalıklı bir toplum konumunda olan Kıbrıslı Türkler açısından ise İngiltere'nin adaya gelişi geçici bir durum olarak değerlendirilmiş ve adanın günü geldiğinde yeniden Türk idaresine verileceği şeklinde yorumlanmış, fakat adanın kraliyet kolonisi ilan edilmesinin ardından bu beklenti yerini endişeye bırakmıştır. 1928 yılında Yunanistan; İngiltere, Fransa ve Rusya'dan Kıbrıs'ın kendisine verilmesini istemiş; fakat İngiltere Ortadoğu siyasetini değiştirdiğinden bu isteği geri çevirmiş ve Kıbrıs'ta uyguladığı Rum yanlısı politikasını da değiştirmiştir. Bir türlü hedeflerine ulaşamayan Rumlar, İngiliz yönetimine karşı ilk kez 18 Ekim 1931 tarihinde ayaklanmış ve adada yeniden düzen sağlanabilmesi için sıkıyönetim ilan edilmiştir. İsyanla hiçbir bağlantısı olmayan Kıbrıs Türk toplumu bu sıkıyönetim sürecinde Rumlardan daha fazla baskı görmüştür.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ise Yunanistan, Kıbrıs'ı tamamen kendi yönetimine almak ve adanın geleceğinde söz sahibi olmak için ABD ve İngiltere'ye Kıbrıs'ta üs dahi verebileceğini belirtmiştir. Kıbrıslı Türkler ise Rumların şiddetle savunduğu Enosis idealine karşın müftülük ve meclis

¹ Enosis'i anlamak için Megali İdea'ya (Büyük Ülkü) bakmak gerekir. Megali İdea, Helence konuşan tüm toprakların bir çatı altında toplanması idealini ifade eder. Megali İdea haritası Rigas Ferreros adlı bir Rum tarafından 18. yüzyıl sonlarında çizilir. Buna göre, İstanbul, Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs, Anadolu ve Büyük İskender'in uzandığı İskenderiye'ye kadar olan topraklar geri alınarak Bizans İmparatorluğu yeniden kurulacak ve başkenti İstanbul olacaktır. Bu düşünce Kıbrıs Rum Ortodoks Kilisesi ve liderleri arasında giderek yayılır ve Megali İdea, Kıbrıs adasının Yunanistan'a ilhakını ifade eden Enosis kelimesi ile yeni bir boyut kazanır ve Yunanistan'a bağlanamayan Kıbrıs ile özdeşleşen bir kelime haline gelir.

üyeleri aracılığıyla tepki gösterecekler de kesin bir görüş ancak 1950'li yıllarda taksim tezinin belirlenmesiyle oluşmuştur. Türkiye, 1950'li yıllara kadar Kıbrıs'a ve Türk toplumuna karşı ilgisiz görünmüştür. Bu durum komünist emperyalizmine karşı güvenliğini sağlamak ve Şubat 1952 tarihinde NATO'ya katıldıktan sonra 1954'e kadar Yunanistan ile Balkan ittifakını gerçekleştirmeye çok daha fazla önem vermek gibi belli bir politikanın amacı olsa dahi devam etmiştir (Armaoğlu, 2010, s. 640). 1956 yılına gelindiğinde ise adanın ikiye bölünmesini ve Türklerle Rumların ayrı bölgelerde yaşamalarını ifade eden taksim tezi Kıbrıs Sorununun çözümünde yeni dönem Türk politikası olarak belirlenmiş ve uzun yıllar Kıbrıs Türk siyasi hayatına şekil vermiştir. Bu tarihten itibaren Yunanistan Rumların, Türkiye de Kıbrıs Türklerinin yanında yer almıştır. Adaya özerk bir idare teklif eden İngiltere ise Rumların şiddetle reddedişleriyle karşılaşmıştır. Böylece İngiltere, Kıbrıs Türklerinden daha çok desteklediği Rumlarla ters düşmüştür.

1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar İngiliz yönetimi altında kalan ada toplumsal çatışmalara sahne olmuştur. Bu süre Türkler için Rum saldırılarına karşı kendilerini korumak ve savunmakla geçerken Türkiye'de olan her gelişme de yakından takip edilmiştir. 19 Mayıs 1919 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a gelişiyle başlatılmış, 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması ile sonuçlanmış ve 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin ilanı ile taçlandırılmıştır. Milli Mücadele tarihi içerisinde Kıbrıs, Türkiye dış politikasının özel ilgi gösterilen konularından biri olmuştur. Hatta 1937 yılında Antalya'da yapılan tatbikat sırasında Atatürk, Türkiye'nin yeniden işgal edildiği ve Güney Anadolu karşı koyulabilecek tek alan olduğu bir durumda nasıl hareket etmek gerektiği sorusunu yöneltmiştir. Cevabın Kıbrıs olduğunu, bu adanın düşman elinde olduğu sürece Türkiye'nin savunulamayacağını vurgulamıştır (Altan, 1997, ss. 7-8).

Milli Mücadele süresince Kıbrıs'tan Anadolu'ya çeşitli maddi ve manevi yardımlar gönderilmiş, Türkiye ile Kıbrıs arasındaki bağlar yeniden güçlendirilmiş ve alınan her zafer adanın yeniden Türk yönetimine verileceğinin habercisi olarak yorumlanmıştır. Kıbrıs, Lozan Antlaşması ile İngiltere yönetimi bırakılsa da Kıbrıs Türk toplumu ile sosyal ve kültürel bağların devamı için Türkiye'den maddi ve manevi çeşitli yardımlar gönderilmiştir. Yeni kurulan cumhuriyet ve yeni Türkiye'nin temelini oluşturan Atatürk ilke ve inkılapları ise Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri tarafından benimsenerek tüm adada uygulanmıştır. İşte bu ileri gelenler Kıbrıs Türk siyasi hayatının Atatürk ilke ve inkılapları çerçevesinde şekillenmesinde son derece etkili olmuştur. Kıbrıs Türk siyasi hayatının aktörleri bu doğrultuda bir ideoloji belirleyerek etkisi günümüze kadar devam eden siyasi bir konjonktür oluşturmuştur.

1. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

Türk dış politikasının temeli Milli Mücadele döneminde atılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikası Çanakkale Savaşı ve Gelibolu Çıkarması'nda 19. Tümen komutanı olarak görev almış ve üç farklı zamanda savaşmış bir ulusun kaderini değiştirecek şekilde başarılı olarak generalliğe terfi etmiş (Sanders, 2009, s. 377) Mustafa Kemal Atatürk'ün amaç ve ilkeleri doğrultusunda şekillenmiştir. Milli Mücadele dönemi Türk dış politikası ve Türk diplomasisinin başarıya ulaşması askeri alanda kazanılan zaferlerin yanı sıra İtilaf devletlerinin hem kendi aralarında hem de Sovyetler Birliği ile yaşadıkları çatışmadan, Mustafa Kemal gibi yöneticilerin faydalanmayı bilmeleri sayesinde mümkün olabilmektedir (Gönlübol ve Sar, 1968, s. 55). 27 Aralık 1919 tarihinde Temsil Heyeti ile Ankara'ya gelen Mustafa Kemal, büyük bir coşkuyla karşılanmış ve Milli Mücadelenin merkezi bu tarihten itibaren Ankara olmuştur (Aybars, 1984, s. 190). 23 Nisan 1920 tarihinde olağanüstü dönemin olağanüstü yetkileriyle donatılan Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) açılmış ve yeni yönetim merkezinin ve yeni yönetim şeklinin de sinyalleri verilmiştir.

Atatürk Milli Mücadele süresince önemli bir rol oynayan Ankara'nın stratejik açıdan önemini Nutuk'ta şu sözlerle ifade etmektedir (Atatürk, 1969, s. 335): “İşleri bütünüyle yönetip yürütme sorumluluğunu yüklenenler, en önemli hedefe ve en yakın tehlikeye, elden geldiğince yakın yerde bulunurlar. Yeter ki bu yaklaşma, genel durumu gözden uzak bırakacak ölçüde olmasın. Ankara bu koşulları üzerinde toplayan bir noktadaydı.”

Yeni Türkiye'nin ilk adımı atılmış ve dış politikanın amaçları belirlenmiştir. İlk olarak Osmanlı Devleti'nin uluslararası varlığının silinmesi ve Türk halkının sadece TBMM tarafından temsil edilmesi amaçlanmıştır. Daha sonra Misak-ı Milli sınırlarının işgalden kurtulabilmesi için gerekli dış desteğin sağlanması üzerinde durulmuştur. Son olarak da Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasının ardından oluşturulacak barış ortamı ve yeni Türkiye'nin uluslararası alanda varlığını kabul ettirip devamlılığının sağlanması üzerine şekillenmiştir. Milli Mücadele döneminde Türk dış politikası bizzat Atatürk tarafından belirlenmiştir. Atatürk, belirlediği hedeflere aldığı askeri zaferler doğrultusunda ulaşabilmiş ve başarılı olabilmektedir. Askeri alanda alınan başarılar siyasi alanda etkisini göstermiş ve dış politikada kazanılan ilk başarı Birinci İnönü Zaferi'nden sonra 3 Aralık 1920 tarihinde Ermenilerle yapılan Gümrü Antlaşması olmuştur. Sonrasında ardı sıra gelen başarıları TBMM'nin Londra Konferansı'na çağırılması, Sovyetler Birliği ile 16 Mart 1921 tarihinde Moskova Antlaşması'nın imzalanması ve SSCB'nin bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'ni tanımayarak Milli Mücadelede TBMM'yi desteklediğini belirtmesi şeklinde sıralamak mümkündür.

Milli Mücadele dönemi Türk dış politikası, belirlediği hedeflere 13 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Kars Antlaşması ile bir adım daha yaklaşmıştır. Bu antlaşması ile çok uluslu ilişkilerin başarılı bir şekilde

geliştirilmesi sağlanmıştır. Bir İtilaf devleti olan Fransa ile 20 Ekim 1921 tarihinde, Sakarya Zaferi'nden hemen sonra TBMM'nin bir başka başarısı Ankara Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile İtilaf Devletleri arasında istenen bölünme gerçekleşmiş ve TBMM'nin varlığı Fransa tarafından kabul edilmiştir (Sanders, 2009, s. 412). Bu başarıların sonuncuları ve en önemlileri ise Mudanya Ateşkes Antlaşması ve Lozan Barış Antlaşması olmuştur. Kazanılan bu siyasi başarılar Türkiye'nin uluslararası alandaki varlığının belli küresel güçler tarafından onaylanması anlamına gelmektedir. Böylece Osmanlı Devleti'nin varlığı sona ermiş ve yeni Türk devleti Misak-ı Milli sınırları içerisinde tüm dünya tarafından tanınmıştır. Misak-ı Milli sınırları, Türk dış politikasının tam bağımsızlık ilkesine dayanmaktadır. Bu tezi açık bir şekilde diğer devletlere bildirmek ve böylece tüm Türklerin birliği anlamını taşıyan Turancılık olgusunun da yeni Türkiye'nin hedefleri arasında olmadığını açıkça belirtmek (Ürer, 2005, ss. 69-70) son derece önemli bir gelişmedir. Bu beyanın gerek Milli Mücadele yıllarında gerekse sonrasında Türk dış politikasının ana hedefi olduğunu söylemek mümkündür (Akarşlan, 1990, ss. 25-28). Lozan Barış Antlaşması sonrasında 29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyetin ilan edilmesiyle sıra yeni Türkiye'nin devamlılığının sağlanmasına gelmiştir. Bu süreçte Lozan'da çözülemeyen sorunlar diplomatik yollarla çözümlenmiş ve uluslararası barışa katkı sağlanmıştır. Atatürk, özellikle tüm devletlerin Türkiye Cumhuriyeti'nin tam bağımsızlığına, milli birlik ve beraberliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyulması konularında ısrarcı bir politika izlemiştir. “*Yurtta Barış Dünyada Barış*” ilkesi doğrultusunda hareket edilmesi gerektiğini savunan Atatürk, dönemin dış politikasını belirlerken içişlerine müdahalede bulunmayan devletlerle dostluk içerisinde ilişkiler kurulacağını da altını çizmiştir.

Türk Dış politikası ilk ayağını oluşturan Atatürk Dönemini yaşanan gelişmeler ve olayların gidişatı açısından 1923-1932 ve 1932-1938 olmak üzere iki dönemde incelenmek mümkündür. İlk dönem Lozan'da çözülemeyen sorunların diplomatik yollarla çözülmesi üzerine şekillenmiştir. Bu sorunları İstanbul ve Çanakkale Türk boğazlarının tam olarak Türkiye'nin denetimine bırakılmaması, Irak sınırının Musul ve çevresi nedeniyle tespit edilememesi, Osmanlı'dan kalan borçların özellikle Fransa'ya ödenme süreciyle şekli ve Yunanistan ile Türk ve Rum nüfusunun değişim süreci şeklinde sıralamak mümkündür. Yeni Türkiye tüm bu ulusal sorunları çözümlerken bölgesel sorunlar ve dünya sorunlarıyla da ilgilenmiştir. Aynı zamanda barışçıl bir politika izlenmiş, Batılı devletlerle iyi ilişkiler kurmayı hedeflemiş ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulmaya çalışılan dünya barışına katkıda bulunmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan 1929 ekonomik bunalımı sonrası dünyada pek çok alanda dengeler değişmiştir. Savaştan ağır yenilgi ve yaptırımlarla ayrılan Almanya, İtalya ve Japonya ile mevcut durumu değiştirmeye yönelik Revizyonist (Değişimci) grubu; mevcut durumun devamını isteyen İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği ise Antirevizyonist

grubu oluşturmuştur (Akarslan, 1990, s. 105). Bu yeni bloklaşma doğrultusunda iki grup da çıkarlarına uygun politikalar üretmişlerdir. Türkiye, savaştan yenik ayrılan devlet olmasına rağmen Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasının etkisiyle değişen bu dünya düzeni içerisinde revizyonist bir politika izlememiştir. Ulusal dış politikasını bu gelişmeler ışığında belirlemiş ve hem kendi sınırları içerisinde hem de dünyada barışı sağlamak için yaşanan bunalımlara çözüm bulma yolunu tercih etmiştir. Bu dönemde dış politikanın bir başka özelliği ise Türkiye'nin bölgesel ve evrensel olarak ağırlığını ortaya koyması ve stratejik önemini yeniden dış dünyaya hissettirmesi olmuştur. 1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile de bu hedefini gerçekleştirmiştir. Boğazlar üzerinde tam egemenliğe sahip olan Türkiye, uluslararası platformda bir Akdeniz gücü olarak yerini almıştır.

Atatürk, milli güce dayalı milli siyaset politikası üzerinden hareket etmiş ve dış politikada saptadığı hedefleri milli güce dayandırmıştır. Türkiye'nin milli sınırlar içinde her şeyden önce kendi gücüne dayanması gerektiğini vurgulayarak yeni kurduğu devletin varlığını korumayı hedeflemiştir. Uluslararası ilişkiler bakımından ise insan hakları ilkesi, özgürlük ve adalet gibi dünya barışını garanti edecek adil düzenin kurulmasında Türkiye'nin taraf olmasını sağlamıştır. Yeni Türk devleti kurulduğu andan itibaren özen gösterilen bir diğer konu devletler hukukuna uygun hareket etmek olmuştur. Boğazlar sorunu ve Hatay sorunu bu doğrultuda barışçı bir politika izleyerek çözülmüştür. Uluslararası politika içerisinde Türkiye belirlediği dış politikaya göre hareket edebilmek için gündemi takip ederek yeni gelişmeleri gözlemlemiş ve oluşabilecek tehditlere karşı hazırlıklı olmayı hedeflemiştir. Özellikle 1935 yılında önemli değişimlerin olduğu bir dönemde, batı dünyasının ikinci bir savaşa hazırlandığını gören Atatürk, eldeki bütün imkânları hazırlıklı olmaya kullanmıştır. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda Atatürk dönemi dış politikası, öncelikle milli çıkarlarını gözeten bir yapıda şekillenmiş ve hem içeride hem de dışarıda rasyonelliği benimsemiş, uzlaşmacı ve karşılıklı çıkarlara uygun hareket eden aktif bir politika izlemiştir. Bu doğrultuda hareket eden Türkiye, Kıbrıs sorununu Lozan Antlaşması ile çözümlenmiş ve adanın yönetimini İngiltere'ye bırakmış olsa bile Kıbrıs Türk toplumu ile olan sosyal ve kültürel bağlarını hiç bir zaman koparmak istememiştir. Özellikle Atatürk dönemi dış politikasında aktif bir rolü olmayan Kıbrıs için İngiltere'nin de tepkisini çekmeyecek şekilde hassas ve dengeli bir politika izlenmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki dış politikasını ve bu politikanın Kıbrıs Türk siyasal hayatına etkilerini iki dönemde incelemek yerinde olacaktır. İlk dönem Milli Mücadele dönemini içeren 1919-1923, ikinci dönem ise Cumhuriyet ve getirileninin ön planda olduğu 1923-1938 arası dönemi kapsamaktadır.

2. MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNİN KIBRIS TÜRK SİYASAL HAYATINA ETKİLERİ

20. yy başlarında dünya bir numaralı savaşla ağır yıkımlar almıştır. Savaşın sonucunda imparatorluklar yıkılmış ve ulus devlet inşa sürecine geçilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu da bu değişimin bir örneğidir. Almanya'nın yanında savaşa giren Osmanlı, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni² ve 10 Ağustos 1920 tarihinde ise Sevr Barış Antlaşması'nı³ imzalayarak savaştan ağır yenilgi alan devletlerarasında yerini almıştır. Mütarekenin hemen ardından alınan kararlar uygulamaya konulmuş ve ilk olarak İngiltere, Musul ve İskenderun'u işgal etmiştir (Turan, 1999, s. 70). Bunu izleyen süreçte Anadolu'nun neredeyse tamamı İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve Yunanlılar tarafından işgal altına alınmıştır. Direniş, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği⁴ 15 Mayıs 1919 tarihinde başlamıştır (Arı, 2019, s. 131). İzmir'de ve Anadolu'nun işgal altında olan diğer kentlerinde bölgesel direniş örgütleri kurulmuştur. Bu örgütlerin ortak amacı buldukları bölgenin Türklüğünü tarihsel gerçekler ve nüfus çoğunluğuna dayandırarak kanıtlamak, toplantılar ve kongreler düzenlemek, işgallerin haksızlığını dünya kamuoyuna duyurmak olarak belirlenmiştir (Aybars, 2010, s. 103). Genel durum bu şekildeyken Mustafa Kemal, Samsun'daki karışıklıkları gidermek ve silah ve cephane toplamak için 9. Ordu Kıtaları Müfettişi olarak Samsun'a gönderilmiştir (Karpaz, 2008, s. 120). Mustafa Kemal'in böyle bir ortamda Anadolu'ya gönderilmesi, planladığı hareketi gerçekleştirebilmek için beklediği fırsatı yaratmıştır. Mustafa Kemal, "*Savaş kaçınılmaz ve yaşamsal olmalıdır. Ulusun yaşamı söz konusu olmadıkça savaş bir suçtur.*" ilkesiyle Türk halkının yaşam hakkı için harekete geçmiş ve Kurtuluş Savaşını bağımsızlık, eşitlik ve ulusal sınırların tanınması olmak üzere belirlediği bu üç temel ilkeye ulaşmak için başlatmıştır (Sander, 2009, s. 419). Türkiye tarihi için yeni bir dönemin ilk adımı Mustafa Kemal ve Milli Mücadele liderlerinin

² Mondros Mütarekesi uyarınca Boğazlar diğer devletlerin kullanımına açılmış ve bu bölgelerdeki kaleler itilâf devletleri tarafından işgal edilmiştir. Yedinci maddeye göre İtilâf Devletleri güvenliklerini tehdit eden bir durum ile karşılaştığında o bölgeyi işgal edebilme garantisi elde etmiştir. Yirmi dördüncü maddede ise Doğu Anadolu'daki yedi vilayet, Ermeni vilayetleri olarak yer almış ve Erzurum, Van, Harput, Sivas, Diyarbakır, Bitlis'te bir karışıklık yaşanması durumunda bu vilayetlerin herhangi bir kısmını İtilâf Devletlerinin işgal edebileceği belirtilmiştir. Toros tünellerinin itilâf devletleri tarafından işgal edilebileceği, telsiz, telgraf, bütün kablolar ve demiryollarının İtilâf Devletleri memurlarının denetimi altında alınabileceği ve ordunun büyük çoğunluğunun terhis edileceği belirtilmiştir.

³ Antlaşmaya göre İstanbul, Osmanlı devletinin başkenti olarak kalacaktır. Antlaşma hükümleri sağlanamazsa İstanbul Osmanlı devletinden alınacaktır. Osmanlı devletinin kontrolünde olan Boğazlar, itilâf devletleri tarafından kurulan bir boğazlar komisyonu tarafından yönetilecek ve savaş sırasında dahi boğazlar bütün devletlere açık olacaktır. Anadolu'nun doğusunda Kürdistan ve Ermenistan kurulması planlanırken; Ege bölgesinin ve Trakya'nın bir kısmı Yunanlıların kontrolüne bırakılacaktır. Osmanlı toprağı olan Arabistan ve Irak İngiltere'ye verilecektir. Urfa, Antep, Mardin ve Suriye Fransızlara, Adana'dan Kayseri'ye kadar uzanan çizginin güneyinde kalan topraklar ise İtalyanlara verilecektir. Osmanlı asker sayısı en aza indirilecek ve zorunlu askerlik hizmeti olmayacaktır. Oniki Ada İtalyanlara, Akdeniz'deki diğer adalarda da Yunanlılara bırakılacaktır.

⁴ Bu tarihte Yunan ordusu İzmir'in Pasaport ve Alsancak iskelelerinden karaya çıkmıştır. İzmirli Rumlar ordusu büyük bir coşkuyla karşılamışlar ve sonrasında bir İzmirli Türk Hasan Tahsin'in kurşunu duyulmuştur. Hansan Tahsin adıyla tanınan Hukuk-ı Beşer gazetesi başyazarı Osman Nevres, Yunan bayrağı taşıyan bir askeri öldürmüştür. İşgallere karşı verilen bu ilk tepki Türk halkının birlik olabildiğini ve bir görüş etrafında örgütlenebilmesini sağlamıştır.

19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a varışıyla başlamıştır (Atatürk, 1969, s. 1). Böylece Milli Mücadele'nin 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet'in ilanına kadar sürecek olan ihtilal aşaması başlamıştır.

Türkiye ile Kıbrıs Türk toplumu arasındaki güçlü ve sağlam bağlar işte bu dönemde kurulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı'nın Almanya yanında savaşa katılmasının ardından Kıbrıs 5 Kasım 1914 tarihinde İngiltere tarafından ilhak edilmiştir. Kıbrıs'ta doğup ve ikamet eden Osmanlı tebaasının İngiliz tebaası sayılacağı ve Kıbrıs'ta doğmayıp Kıbrıs'ta ikamet eden Osmanlı tebaasının ise bir yıl içinde adayı terk etmelerine izin verileceği, bir yılın sonunda onların da İngiliz tebaası kabul edileceği belirtilmiştir (1919, s. 8714). İngiliz yönetimi savaş boyunca Kıbrıs Türk toplumuna çeşitli baskılar ve yasaklar uygulamıştır. Hatta Rum yanlısı bir tutum sergileyerek Yunanistan'a kendisi yanında savaşa girmesi durumunda Kıbrıs'ı vermeyi teklif etmiştir. Bu teklif, hedefleri Enosis'i gerçekleştirmek olan Rumlar için önemli bir gelişme olmuş, Türkleri ise tedirgin etmiştir. Kıbrıs Türk toplumunun önde gelen isimleri adada var olan ve giderek şiddetlenen Yunan milliyetçiliğine karşı Türk milliyetçiliğinin benimsenmesi ve yaygınlaştırılması için harekete geçmiştir. Adada yayılması istenen Türk milliyetçiliği, Anadolu'da Osmanlıcılık fikrinin değer kaybetmesi ve Türk kimliğinin ön plana çıkmasıyla paralel bir şekilde gelişmiştir. Kıbrıslı Türkler, Birinci Dünya Savaşı sonrası kesinleşen İngiliz yönetimine altında yeni bir kimlik ve aidiyet arayışına girmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ve İstanbul'daki Türk Ocağı'nın faaliyetleri de Kıbrıslı Türk aydınlar tarafından takip edilmiş ve adada Türklük bilincinin yayılmasında etkili olmuştur. Öncü kişilerden Dr. Mehmet Esat⁵, Dr. Hüseyin Behiç⁶, Con Rifat⁷ ve Fadıl Korkut⁸ bu doğrultuda Türkiye ile Birleşme Partisi'ni kurmuşlar ve hem Rumlara hem de İngiliz sömürge yönetimine karşı Türk milliyetçiliğini savunmuşlardır. İngiliz yönetimine karşı var oluş mücadelesi veren bu kişiler Kıbrıs Türk toplumunda bir uyanış sağlamaya çalışan Türk aydınlar olmuşlardır. Bir süre sonra İngiliz yönetimi tarafından siyasi suçlu bulunarak Girne Kalesi'nde mahkûm edilmişlerdir. Bir şekilde bu üçlünün bir araya gelmesi ve halkı etkilemesi böylece

⁵ Dr. Esat, Başvezirlik yapmış Kıbrıslı devlet adamı Mehmet Kamil Paşa'nın damadıdır. Kıbrıs'a 1914 yılında sığınmacı olarak gelmiştir. Rumlara karşı çeşitli faaliyetlerde bulunmuş ve bir süre tutuklu kaldıktan sonra Anadolu'ya geçerek Milli Mücadele'ye katılmıştır.

⁶ Kıbrıslı Müftü Hacı Raci Efendi'nin torunu olan Dr. Behiç, Beyrut'ta doğmuş ve Fransız Tıbbiyesini bitirmiştir. 1914 yılında Kıbrıs'a gelmiş, mesleğine Lefkoşa Sarayönü'nde kliniğinde devam etmiş ve Kıbrıs Türk halkını yönlendirecek çeşitli siyasi faaliyetlerde bulunmuştur. Ayrıca, 1921 yılında yapılan seçimlerde Kavanin Meclisi Türk üyesi olarak seçilmiştir.

⁷ Con Rifat olarak tanınan Cengizzade Mehmet Rifat Bey Masum Millet gazetesinin sahibidir. Laiklik ilkesi ve Atatürk'ün gerçekleştirdiği dini reformların Kıbrıs Türk toplumunda da benimsenmesi ve uygulanması için gazetesinde çeşitli yayımlar yapmıştır.

⁸ Fadıl Bey, Kıbrıs Türk siyasi liderleri arasında önemli bir yere sahiptir. I. Dünya savaşı döneminde çeşitli siyasi faaliyetlerde bulunmuş ve bir süre sürgüne gönderilmiştir. Türkiye'de aldığı hukuk eğitimi 1921 yılında tamamlayarak Kıbrıs'a dönmüş ve adada uzun yıllar avukatlık yapmıştır. Doğru yol ve Birlik gazetelerinde yazılar da yazan Fadıl Bey, 1946 yılında yankı ismiyle bir gazete yayımlamıştır. 1950'li yıllarda hür söz gazetesinde yazılar yazmıştır. Evkaf'ın Kıbrıs Türk toplumuna verilmesi için yapılan mücadelelerde yer almıştır.

engellenmiştir. Dr. Esat Bey'in serbest bırakıldıktan sonra Milli Mücadele'ye destek vermek için Anadolu'ya gittiği bilinmektedir (Keser, 2007, s. 44). İngilizlerin tüm engellemelerine rağmen Çanakkale zaferinden beri takip ettikleri Mustafa Kemal'in önderliğinde başlatılan Anadolu'daki Kurtuluş Savaşı ve Anadolu hareketinin ideolojisi Kıbrıslı Türkler arasında hızlıca yayılmış ve Anadolu'da verilen Milli Mücadele'ye destek olmuşlardır. (Hill, 2016, ss. 227-363). İnsan gücü ve para, Kurtuluş Savaşı'nda en çok ihtiyaç duyulan iki unsur olmuştur. Kıbrıslı Türkler, 1920-1922 yılları arasında Muhacirini İslamiyeye Yardım Cemiyeti'ni kurarak yardım kampanyaları düzenlenmiş ve toplanan yardımlar Anadolu'ya gönderilmiştir. (İsmail ve Birinci, 1989, ss. 21-22). Hatta birçok Kıbrıslı Türk gönüllü olarak Anadolu'ya gidip Milli Mücadele'ye katılmıştır.

Kıbrıslı Türkler bu dönemde İngiliz yönetiminin yasakları dolayısıyla dönemin en önemli iletişim aracı olan gazeteden yoksun bırakılmıştır. Kıbrıslı Türkler bir süre Türkiye'de olup bitenlerden haberdar olamamışlar ve bu zor süreçte halkın aydın kesimi tarafından gerçekleştirilen basın ve yayın faaliyetleri de Kıbrıs siyasal hayatına yön vermiştir. Ahmed Raşit ve Mehmed Remzi Bey öncülüğünde Doğru Yol ve Söz gazeteleri bu gazetelerin en önemlileridir. Doğru Yol gazetesi Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kıbrıslı Türklerin çıkardığı ilk gazetedir. Remzi Bey, avukat arkadaşı Ahmet Raşit ile 8 Eylül 1919 tarihinde Doğru Yol gazetesini çıkarmıştır. Bu gazete bir süre sonra kapatılmış ve 15 Şubat 1921 tarihinde Söz gazetesi yayın hayatına başlamıştır. Remzi Bey Söz gazetesiyle Anadolu'da başlayan ve büyük bir direnişle devam eden Türk insanının mücadelesini Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri de haberdar etmek istemiştir. Rum basınına karşı Kıbrıslı Türklerin haklarını savunmak ve Kurtuluş Savaşı'na maddi ve manevi katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Kemalist ve idealist bir çizgide ilerleyen bu gazeteler, Kıbrıs Türk toplumunun çağdaş seviyeye ulaşması ve Atatürk ilke ve inkılaplarının adada uygulanabilmesi doğrultusunda hareket etmişlerdir. Bu dönemde İngiliz Muhipleri Cemiyeti isimli zararlı cemiyetin bir üyesi olan ve Yüzellilikler olarak bilinen gruptan olduğu için Türkiye'den sınır dışı edilen Sait Molla, Remzi Bey'in Atatürkçü düşünce ve eylemlerine karşı tavırlar sergilemiş ve Remzi Bey'in bir dönem hapse mahkûm edilmesine neden olmuştur. (Keser ve Akbayram, 2018, s. 754). Kıbrıs Türk basını tarihinde ilk defa olarak bir Türk gazeteci düşünce suçundan dolayı mahkûm edilmiştir. Serbest bırakıldıktan sonra yolundan sapmayan Remzi Bey ve Söz gazetesi, Kurtuluş Savaşı sonrasında da Atatürk Türkiye'sinde olan her gelişmeyi yakından takip ederek okuyucularına duyurmuştur. Milli Mücadele boyunca Kuva-yı Milliye'yi desteklemek için seferber olan Kıbrıs Türk toplumu ise yeni Türkiye'de olup biten her gelişmeyi yakından takip etmiştir (Altan, 1997, ss. 41-21). Alınan her zaferi Türkler büyük bir sevinçle karşılamış, camilere bayraklar çekilmiş, şenlikler ve fener alayları düzenlenmiş, kurbanlar kesilmiş ve camilerde mevlitler okutulmuştur (Alçıtepe, 1993, ss. 57-58). Bu iki gazetenin yanı sıra Ankebut, Davul, Vatan, Hakikat gazetesi ve İrşat dergisi de Anadolu'daki Milli Mücadele süresince Kıbrıs'ta yayımlanmış ve Milli

Mücadele'nin maddi ve manevi olarak desteklenmesi gerektiğine vurgu yaparak Kıbrıslı Türklerin kurtuluşa olan inancını ve coşkusunu güçlendirmiştir.

Bu zor koşullar altında Kıbrıs Türk toplum liderleri Kıbrıs Türk siyasal hayatını şekillendirmiş ve onların günümüze kadar etkisini sürdüren Atatürkçü ideolojilerinin temelleri atılmıştır. Bu genç aydınlar, Kıbrıs müftüsü Hacı Hafız Ziyai Efendi önderliğinde Müftücüler adı altında hareket etmişlerdir. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Kıbrıs Türk toplumunda Evkafçı ve Müftücü olmak üzere iki siyasi duruş sergilenmiştir. Evkafçılar İngiliz yönetimini destekleyen tarafta yer alırken müftücüler ise adanın yönetiminin yeniden Türklere verilmesi gerektiğini savunan tarafta yer almıştır. Müftü Ziyai Efendi Kıbrıs Türk toplum lideri olarak hem dini görevlerini yerine getirmiş hem de Türk toplumunun sosyal ve siyasal sorumluluklarını da üstlenerek adadaki Türkler toplantıya çağırmıştır. Toplantıda Kıbrıs Türk toplumunun adadaki varlığını sürdürme kararlılığını ortaya konulmuştur. Ayrıca Enosis'e kesinlikle karşı çıkan ve Kıbrıs'ın Türkiye'nin yönetimine verilmesini talep eden kararlar alınmıştır. 11 Aralık 1918 tarihinde toplanan Meclis-i Milli Kıbrıs Türk ileri gelenleri öncülüğünde yapılan ilk toplantıdır. Toplantıda adanın Türk yönetimine geri verilmesi isteklerini bildirmek üzere Ziyai Efendi başkanlığında bir heyetin İstanbul'a ve oradan da gerekirse Paris'e gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat bu karar İngiliz yönetiminin heyetin adadan çıkmasına izin vermemesi üzerine uygulanamamıştır. (An, 1997, ss. 43-48). Meclisin kışın ortasında zorluklar ve yokluklara rağmen toplanabilmesi ve İngiliz baskıcı yönetimine rağmen Kıbrıs Türk toplumunun geleceği hakkında birlik ve beraberlik içerisinde hareket edebilmesi son derece önemli bir gelişmedir. Ayrıca Kıbrıs Türk toplumunun önde gelen temsilcileri adanın Yunanistan'a verilmesine karşı olduklarını bildiren bir dilekçe hazırlayarak İngiliz Sömürgeler bakanına sunmuştur. Müftü Ziyai Efendi gibi adada Osmanlı yönetiminden beri varlığını sürdüren müftüler, Müslüman Türk toplumunun ileri gelenleri arasında yer almaktadır.

Müftülük, Kıbrıs'ın 1878 yılında İngiltere'ye kiralınmasından itibaren Kıbrıs Türk toplumu için daha da önem kazanan bir makam olmuştur. Müftü'nün İngiliz yönetimi içerisinde resmi bir kimliği olmuştur ve Kıbrıs Türk toplumunun temsilcisi olarak belirlenmiştir. Kıbrıslı Rumların Enosis talepleri ve girişimlerinin yanı sıra İngiliz yönetiminin Kıbrıs'ta kurduğu sisteme karşı tepkiler, Müftüler aracılığıyla dile getirilmiştir. Müftücülerin kurduğu ilk siyasi örgüt Kıbrıs Türk Cemaat-i İslamiyesi adıyla 1 Şubat 1925 tarihinde kurulmuştur. 1925 yılına kadar ise Rum Ortodoks toplumun temsilcisi olan Başpiskoposun önünde yer almıştır. Aynı dönemde Türkiye'de meydana gelen ve laiklik ilkesi doğrultusunda atılan 3 Mart 1924 tarihinde halifelik ile Şer'îye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması ve 30 Kasım 1925 tarihinde tekke, zaviye ve tarikatların kapatılması ve bunlara dair çeşitli unvanların kaldırılması, Kıbrıs Türk toplumunda büyük yankı uyandırmıştır.

Bu doğrultuda 1928 yılında din işleri Evkaf yönetimi altında Müftülüğe bağlanmıştır. Evkaf yönetimindeki Müftülük ilk olarak ezanın Türkçe okunmasını sağlamıştır. Daha sonra ise Lefkoşa'daki Mevlevi Tekkesi kapatılarak müze haline getirilmiştir. İngiliz yönetimi ise Müftülük makamını 1928 yılında kaldırmıştır (An, 1997, ss. 74-110). Müftücüler 1930 yılına kadar faaliyetlerine devam etseler de bu yıldan sonra artık Kıbrıs Türk siyasal hayatında Halkçılar söz sahibi olmuş ve seçimlere katılıp başarı elde etmişlerdir. Halkçılar, Mustafa Kemal Atatürk'ün milliyetçilik ve laiklik ilkelerinden hareketle Kıbrıs Türk siyasal hayatına yeni bir boyut kazandırmıştır. Cumhuriyet dönemi Kıbrıs Türk siyasal hayatı incelenirken Halkçılara değinilecektir.

Milli Mücadele'nin askeri alanda aldığı başarıların ardından 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması imzalanmıştır. Kendileri için de bir beklenti içerisinde olan Kıbrıs Türkleri Lozan Antlaşması'nda belirlenen siyasi ve hukuki kararlar ile sarsılmıştır. Türkiye, antlaşmanın yirminci maddesiyle de Kıbrıs'ın 5 Kasım 1914 tarihindeki ilhakını tanıdığını bildirmiştir. Antlaşmanın on altıncı maddesi ise tartışmalara konu olmuştur. İlk olarak *"Bu topraklar ve Adalar üzerinde herhangi bir başka rejim kurulmasını Türkiye'nin kabul edeceği"* şeklinde belirlenen madde, Lozan heyeti başkanı İsmet İnönü'nün ısrarlı itirazları sonucunda *"Türkiye'nin yalnızca Ada üzerindeki egemenlik hakkından vazgeçtiği"* şeklinde değiştirilmiştir (Turan, 1992, ss. 308-309). Bu değişiklikle Türkiye, Kıbrıs'ın geleceği üzerinde söz sahibi olmuştur. Uluslararası konjonktür, bağlı olduğu ittifaklar ve dahil olduğu antlaşmalar gereği Türkiye, adadaki Türklerle ilişkisini kültürel düzeyle sınırlı tutmak zorunda kalmıştır. Tüm bu süreci, Türkiye'nin o günkü stratejik koşullar içerisinde İngiltere ile yakınlaşmak ve savaştan yeni çıkmış bir ülke olarak büyük bir kalkınma politikası içerisine girmek istemesi şeklinde değerlendirmek mümkündür.

3. CUMHURİYET DÖNEMİNİN KIBRIS TÜRK SİYASAL HAYATINA ETKİLERİ

Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ın Türkiye Cumhuriyeti sınırlarının dışında kaldığı kabul edilmiştir. Lozan'dan bir süre sonra ise Kıbrıs 10 Mart 1925 tarihinde Kraliyet kolonisi ilan edilmiş ve 1960 yılına kadar İngiliz yönetiminde kalmıştır. Türkiye ise yaşamsal çıkarların çatıştığı stratejik bir alanda bulunmasına ve savaş sonrasında kurulmuş olmasına rağmen Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde içeride topyekün bir gelişme ve kalkınma seferberliği başlatılmış, *"Yurtta Sulh, Cihanda Sulh"* ilkesi doğrultusunda uluslararası ilişkilerde yapıcı ve barışçıl temelde hareket ederek kısa zamanda uluslararası sistemde saygın bir yer elde etmiştir (Sander, 2000, s. 171). Kurtuluş Savaşı'nda alınan başarılarla Megali İdea'nın sona erdiğini düşünen Türkiye, Yunanistan'ı da iyi ilişkiler kurulan ülkeler arasına yerleştirmiştir. Dolayısıyla çok yoğun ilişkiler sürdüreceği Yunanistan ile arasının açabileceği düzeyde bir noktada olan Kıbrıs konusunda hassas davranılmıştır.

Ayrıca Atatürk önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti kurucu liderleri savaştan yeni çıkmış bir ülke olarak büyük bir kalkınma politikası içerisine girmesinden ve stratejik olarak İngiltere ile yakınlaşmak istemesinden dolayı Kıbrıs ile ilgili belirli bir politik tavır almamaya özen göstermiştir. Kıbrıs'a Lozan'da çözüme kavuşturulmuş bir konu olarak bakılmasına rağmen buradaki Kıbrıs Türk toplumu ve onlarla olan bağlar da göz ardı edilmemiştir. Ayrıca Kıbrıs'ın Türkiye ile olan coğrafi yakınlığı ve stratejik önemi de adaya olan ilginin her zaman canlı kalmasını sağlamıştır. Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri Kıbrıs sorununun çözüm şekliinden ve alınan kararlardan memnun kalmamıştır. Büyük bir mücadelenin ardından başarılı bir antlaşmanın imzalanması mutluluk verici olmasına karşın adanın İngiliz yönetimine bırakılması üzüntüyle karşılanmıştır. Tüm bu hayal kırıklığına rağmen yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin vermiş olduğu karar sessiz bir şekilde kabul edilmiş ve Kıbrıs Türk toplumunun bundan sonraki görevi adadaki Türk varlığını korumak olarak şekillenmiştir.

Lozan Antlaşması'nın yirmi birinci maddesi bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi olarak Kıbrıs ile ilgili tek bağlantısı olmuştur. Bu maddeyle Kıbrıslı Türklere vatandaşlık seçme hakkı (hakk-ı hıyar) verilmiştir. İngiltere vatandaşlığını kabul etmeyen Kıbrıslı Türklerin iki yıl içerisinde Türk vatandaşlığını seçebilecekleri ve on iki ay içerisinde de adadan ayrılmak zorunda olacakları belirtilmiştir. 1923 ile 1925 yılları arasında yaklaşık sekiz bin Kıbrıslı Türk, Türk vatandaşlığını seçerek Türkiye'ye göç etmiştir (İsmail, 2000, s. 262). 1925 yılında Türkiye, Kıbrıslı Türklere yardımcı olmak için Larnaka'da bir de konsolosluk açmıştır. Lozan Antlaşması'nın yirmi birinci maddesi gereğince Konsolosluk, Türkiye'ye göç etme hakkını kullanmak isteyen Türklere yardımcı olmak ve resmi işlemlerini yürütmek için kurulmuştur. Bazı kaynaklarda konsolosluğun Türkiye'ye göç etmeyi teşvik ettiği, yazılmıştır. Türkiye bu dönemde komşu ülkelerde yaşayan Türkleri Türkiye'ye göç etmeye teşvik etmiş ve bu nedenle Kıbrıs'tan Türkiye'ye Konsolosluk aracılığı ile göç konusunda telkin yapıldığı belirtilmiştir. Ancak 1930 yılında Konsolos Asaf Bey, bu iddiaları kabul etmemiş, Kıbrıs Türklerinden gelen göç talebini geri çevirmemek için göçe sadece yardım ettiğini vurgulamıştır. Bu dönemde Kıbrıs Türk toplumunda Türkiye'ye göç edip etmeme konusunda fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Bir grup göçü desteklerken diğer grup adada kalıp topraklarına sahip çıkmak ve adadaki Türk nüfusunun devamı için buradaki varlığını korumak istemiştir. Göç etmek isteyenlerin çok fazla olması nedeniyle ise Türkiye önlem almak zorunda kalmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün göçler konusunda hassas olduğu ve göç edenlerin sayısının kontrol edilebilecek boyutta olabilmesi için bazı girişimlerde bulunduğu bilinmektedir. Bir müddet sonra ise İngiltere, diğer sömürgelerinde uyguladığı böl, parçala ve yönet politikasını Kıbrıs'ta da uygulayabilmek için adada bulunan ikili yapıyı korumaya yönelmiş ve göçü engellemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Larnaka Konsolosluğu 1927 yılında kapanmış ve 1928 yılında yeniden açılmıştır. Konsolosluğa ise yeniden Ali Asaf Güvenir getirilmiştir. Güvenir, dinamik kişiliğiyle birçok konuda Kıbrıslı Türklere yardımcı olmuştur. Özellikle konsolosluğun bu ikinci döneminde, yükseköğrenime gidecek gençlere yol göstermiş, dernek ve cemiyetlerin faaliyetlerini desteklemiş, milli günler için törenler düzenlemiş ve en önemlisi Kıbrıs'ta Türk toplumunun zaten yoğun bir şekilde ilgi gösterdiği Atatürk inkılâplarının yaygınlaştırılması için harekete geçmiştir. Kıbrıs Türk toplumu Türkiye'den ekonomik, toplumsal ve kültürel her türlü alanda çeşitli yardımlar almış ve özellikle cumhuriyetin kuruluşundan sonra Türkiye ile iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Birçok milliyetçi eğitimci, Türk eğitim kurumlarında görev yapmak üzere Kıbrıs'a gönderilmiştir. Türkiye Kıbrıs Türk toplumunun anavatana olan bağlılığını çok iyi analiz etmiş ve buna göre bir eğitim politikası içerisine girmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Kıbrıs'tan Türkiye'ye yükseköğrenime gidecek olan gençlere her türlü kolaylığı sağlamaya çalışmıştır. Türkiye Kıbrıs'taki Türk okullarına her zaman yönetici ve öğretmen göndermeye ve Kıbrıs'tan da yükseköğrenim için gençler kabul etmeye devam etmiştir. Dolayısıyla yeni Türkiye Cumhuriyeti ile Kıbrıs Türkleri arasında eğitim konusunda yakın bir ilişkinin sürdüğünü söylemek mümkündür.

Kıbrıs Türk toplumu ile Türkiye arasında eğitim öğretim alanının yanı sıra sosyal ve kültürel alanlarda da sıkı ilişkiler geliştirilmiştir. Kıbrıs Türk toplumunun Türkiye'ye karşı olan sevgisi ve bağlılığı, aslında Birinci Dünya Savaşı döneminde Kıbrıslı Türk aydınların çabalarıyla halka benimsetilen Türklük bilinci, Mustafa Kemal Atatürk döneminde Türkiye'de gerçekleştirilen inkılapların Kıbrıslı Türkler tarafından kolayca benimsenmesini de beraberinde getirmiştir. Yeni kurulan cumhuriyette Mustafa Kemal Atatürk tarafından tek tek hayata geçirilen Harf İnkılâbı, Medeni Kanun, Kıyafet İnkılâbı ve Soyadı İnkılâbı gibi inkılâplar Kıbrıs Türk toplumu tarafından hiçbir zorlama olmadan kabul edilmiş ve benimsenmiştir. Bu inkılâplar, İngiliz yönetimi tarafından yasal düzenlemeleri yapılmadığı için Kıbrıs Türk toplumunun kendi isteğiyle uygulanmıştır. Örneğin, Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliği ve demokrasi anlayışının yerleşmesini ve yeşermesini sağlayan önemli isimlerden biri olan Söz gazetesi sahibi ve öğretmen Mehmet Remzi Bey, 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilen yeni harfleri Kıbrıslı Türklere büyük bir müjdeyle duyurmuş ("Yeni Harflerin Kabulüyle Türk Milleti Yeni Bir Döneme Giriyor", 1928, s. 1) ve bu harfleri gazetesinde kullanabilmek için bizzat Türkiye'den yardım istemiştir. Okan'ın bu talebi üzerine Mustafa Kemal memnuniyetini ve mutluluğunu dile getirmiştir. Remzi Bey İstanbul'a gidip harfleri almış ve seçimlerden önce Türkiye'den bir de matbaa gönderilmiştir. Türk Alfabeti ilk kez 1929 tarihinden itibaren Söz gazetesinde kullanılmıştır. Bir müddet sonra ise inkılâpların yasal düzenlenmesinin yapılması için Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri tarafından girişimlerde bulunulmuştur. 1929 yılında İngiliz yönetimi yapılacak Türkçe hükümet sınavları için yeni Türk harfleriyle basılan Kıraat kitabının

okutulacağını açıklamıştır. 1930 yılında Türk toplumundan gelen yoğun talep üzerine yeni Türkçe harflerinin resmi olarak dairelerde uygulanması için İngiliz yönetimince Türk ileri gelenlerinden oluşacak bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon aynı yıl içerisinde bir rapor hazırlamış ve memurların belli bir süre içerisinde yeni harfleri öğrenmeleri gerektiğinin ve resmi yazışmaların yeni alfabeyle yapılması gerektiğinin altını çizmiştir (“Yeni Harflerimiz ve Hükümet”, 1930, s. 1). Bu rapor doğrultusunda bir Emirname yayımlanmış ve yeni Türkçe harflerin Türk memurlar tarafından belirli bir süre içerisinde öğrenilmesi gerektiğini duyurulmuştur. Böylece İngiliz Sömürge Yönetimi Kıbrıs Türk toplumu için önemli bir noktada olan Harf İnkılabı’nı kabul etmiş ve bu yeni inkılabı onayladığını resmen ilan etmiştir.

Mehmet Remzi Bey yazılarıyla her zaman Halkçılara destek vermiştir (“Necati Bey ve İntibahlar”, 1930, s. 2). 1930’lu yıllar, Kavanin Meclisi’nde Kıbrıslı Türkler arasında Evkafçı ve Halkçı olmak üzere iki farklı görüşün hâkim olduğu yıllardır. Evkafçılar, İngiliz sömürge yönetiminin desteklediği işbirlikçi grup, Halkçılar ise Kemalist ve Antiemperyalist çizgide ilerleyen gruptur. Halkçıların öncüsü ve Kıbrıs Türk toplumunun ileri gelen isimlerinden biri de Necati Özkan’dır. (İsmail ve Birinci, 1989, s. 33). Özkan, İngiliz yönetime karşı siyasi mücadeleye girmiş, Atatürk Türkiye’sindeki gelişmelere yakından takip etmiş, Kıbrıslı Türklerde Türk milliyetçiliğinin ve hatta demokrasi anlayışının ortaya çıkmasını tetikleyen ve Kıbrıslı Türkleri uyandıran ilk önemli isim olmuştur. Tüm hayatını boyunca Kıbrıs Türk toplumunun Kıbrıs Rum toplumuyla eşit olması için mücadele etmiştir.

İngiliz sömürge yönetimine karşı Kıbrıs Türklerinin ilk örgütlenmesi Necati Özkan başkanlığında kurulan Milli Cephe Partisi ile olmuştur. 1926 yılından 1930 yılına kadar faaliyet gösteren parti, 15 Ekim 1930 tarihinde yapılan Kavanin Meclisi seçimlerinde başarılı olmuştur. Özkan’ın karşısında ise İngilizlerin desteklediği ve halkın çıkarları yerine hükümet ve şahsi çıkarlarını ön planda tutan Evkafçılar ve Mehmet Münir Bey yer almıştır. Özkan, toplum tarafından büyük kabul görerek Lefkoşa-Girne milletvekilliğini kazanmıştır. Meclise giren Dr. Pertev, Fadıl Korkut, Avukat Sait Hoca, Mehmet Zekâ, gibi Milli Cephe Partisi üyeleri ve dönemin önemli Türk aydınlarından oluşan Halkçılar, Kıbrıs Türk toplumunun varlığını savunamayan, kişisel çıkarlarını ön planda tutan siyasilere karşı başarılı olmuştur. Kavanin meclisinde İngiltere’nin politikalarına karşı çıkan milliyetçi Rumlar varken artık milliyetçi Türkler de meclise girmiş ve bu durum İngilizleri tedirgin etmiştir. Bu sırada, Enosis taleplerine devam eden Rumlar, Yunanistan’ın desteği ile ayaklanmıştır. Kition Piskoposu ve Kyrenin Piskoposu öncülüğünde 1931 isyanı gerçekleştirilmiştir. İsyan sonucunda İngiliz yönetimi Kavanin Meclis’ini feshetmişler ve Rumların Türklerle birleşerek Sömürge Yönetimine karşı ayaklanma ihtimalini ortadan kaldırarak tüm demokratik süreç ve kurumları askıya almıştır. Halbuki Kıbrıs Türk lideri Necati Bey, İngilizlere karşı olmadıklarını dile getirerek “*Kıbrıslı Türkler,*

adanın iki toplumuna eşit ve dengeli yaklaşan Britanya hükümetinden memnundur. Ancak Britanya çekilecekse, Türkiye'nin ada üzerindeki hakları Yunanistan'dan çok daha fazladır." şeklinde yorum yapmış ve bu hakkı da coğrafi yakınlık ve tarihsel gerekçelere dayandırmıştır (Yüksel, 2009, s. 167). Adadaki tüm siyasi faaliyetlerin yasaklanması üzerine ise Milli Cephe Partisi 1940 yılına kadar gizli toplantılarla varlığını devam ettirmiştir.

Necati Özkan bu dönemde 1 Mayıs 1931 tarihinde Kıbrıs Türk toplumunun önde gelen aydınlarıyla Kıbrıs Türk Milli Kongresi'ni toplayarak İngiliz yönetimine karşı Kıbrıs Türk toplumunun Evkaf yönetimi, Şeriye Mahkemeleri ve Müftülük gibi konularda gerekli olan ihtiyaçları değerlendirmiştir. Kongrede Ahmet Said Hoca Kıbrıs müftülüğüne getirilmiştir. Avukat Ahmet Sait Hoca Efendi, Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliğinin bir diğer önemli ismi ve 1916 ve 1938 yılları arasındaki dönemde Kıbrıs Türk toplumunun önemli aydınlarından biri olmuştur ("Milli Kongre", 1931, ss. 1-2). Kavanin Meclisi üyeliği ve Müftülük görevlerinde de bulunan Sait Hoca, Kıbrıs'ta Türkler ve Rumlar arasında yetişen önemli bir filozoftur (Birinci, 2017, s. 6). İngiliz sömürge yönetimi bu görevlendirmeyi yasa dışı olarak ilan etmiş ve kabul etmemiştir. Bu karar ve alınan diğer yaşamsal kararlar, İngiliz yönetimince kabul edilmese de kongre, Kıbrıs Türklerinin ilk önemli siyasi faaliyeti olması açısından önemlidir (İsmail, 1998, ss. 220-231). Papazlara hoşgörü ile yaklaşan İngiliz sömürge yönetimi daha da ileri giderek müftülüğün siyasi amaçlarla kullanılabileceğini ileri sürmüştür (Yüksel, 2009, s. 167). Kıbrıs Türk toplumunun siyasi mücadeleleri arasında müftülük makamının yeniden tesis edilmesi önemli bir sorun olmuş ve Yakup Celal Menzilioğlu'nun 24 Ekim 1950 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile Kıbrıs müftüsü olarak atanmasına kadar bu sorun çözümsüz kalmıştır. Bu dönemde Kıbrıs Türk toplumunda müftülük, önceki sayfalarda da belirtildiği gibi Kıbrıs Rum toplumunun lideri ve sözcüsü konumundaki Başpiskoposluk makamına karşı bir güç olarak kullanılmıştır. Bu kurumun ve makamın eksikliği Kıbrıs Türk toplumunu hem Rumlara hem de sömürge yönetimine karşı sahipsiz bırakmıştır. Müftülük için verilen mücadele aslında Rumlar ile eşit hak ve özgürlüklere sahip olmak için verilen mücadele anlamına gelmektedir. Necati Özkan, Mustafa Kemal Atatürk ile tanışan ve Atatürkçü kimliğiyle toplumuna Atatürk sevgisi aşılama çalışan Kıbrıs Türk toplum lideri ve bir aydın olmuştur. Özkan soy ismi de ona bizzat Atatürk tarafından verilmiştir. Çünkü Türkiye'de 1934 yılında kabul edilen Soyadı Kanunu ile her Türk vatandaşının bir soyadı almasına karar verilmiştir. Kıbrıs Türk toplumunun önde gelen isimleri de hiç bir zorunluluk olmadan bu kanunu kabul etmiş ve uygulamışlardır. Kurtuluş Savaşını coşkulu yazılarıyla destekleyen bir diğer önemli isim Söz gazetesi sahibi Remzi Bey de 1935 yılında Okan soyadını kullanmaya başlamıştır. Okan, yapılan büyük mitinglerde yer almış ve coşkulu konuşmalarıyla Necati Özkan'a destek vermiştir. Ayrıca Kemalist bir gazeteci olan Okan'a konsolosluk aracılığıyla Türkiye'den bir dönem parasal yardım da yapılmıştır. (An, 1997, s. 78).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra Asaf Bey'in konsolosluğa atanması Kıbrıslı Türkler için önemli ve iyi gelişmelerin yaşanacağı bir karar olmuştur. Türk Konsolosluğu, özellikle Kemalist hareketin adada güçlenmesi açısından da önemli bir rol oynamıştır. Milli bayramları kutlamaya önem veren bir toplum olan Kıbrıs Türk toplumu, Cumhuriyetin kurulmasının ardından her 29 Ekim'de Cumhuriyet Bayramı'nı da kutlarken konsolosluğun katkılarıyla bu bayram daha görkemli ve coşkulu bir şekilde kutlanmıştır. Asaf Bey yukarıda da belirtilen Kıbrıs Türk toplumunun önde gelen Atatürkçü aydınları ile sıkı ilişkiler geliştirmiş ve onların yanında olmuştur. Bu durum İngiliz yönetimini tedirgin etmiştir ve kendilerinin atadığı Evkaf Dairesi Müdürü gibi İngiliz yanlısı kişileri Atatürkçü aydınlara karşı kullanmıştır. Ayrıca konsolosluğu Larnaka'dan başkent Lefkoşa'ya taşınmak istemiş, böylece Atatürkçü aydınlara daha yakın olmayı hedeflemiştir. İngiliz valisi ise yaşananlardan tedirgin olmuş ve bu konudaki kararını uzun bir süre belirtmemiştir. Konsolosluk adada Kıbrıs Türk toplumunun Türkiye ile olan siyasi bağının devam etmesi bakımından önemli bir bağlantı olmuştur. Bu durum zamanla İngiliz yönetimini rahatsız etse de toplumsal dinamiklerin önüne geçememiş ve Kıbrıs Türk toplumunda var olan Türkiye sevgisini engelleme girişimleri başarılı olamamıştır. Kıbrıs Türk toplumu içinde yenilikçi ve Halkçı olarak adlandırılan Atatürkçü aydınlar, Türk toplumu içinde etkinliklerini arttırıp İngiliz yönetiminden çeşitli taleplerde bulunmuştur. Özellikle Atatürk ilke ve inkılâplarının Kıbrıs'ta uygulanmasını, Kıbrıs Türk toplumun haklarını temsil eden Evkaf Dairesi, müftülük ve liseler gibi makamların yöneticilerinin atama yoluyla değil toplum tarafından seçilmiş kişilerce yönetilmesini, okullarda müfredatın Türkiye'deki müfredata uydurulmasını istemişlerdir. Kıbrıs Türk toplumu aydınlarından Halkçı grup, geleneksel Osmanlı kimliklerinin geride bırakılarak Mustafa Kemal Atatürk Türkiye'sinde uygulamaya konulan reformların kabul edilmesi ve Türk kimliğinin benimsenmesi yönünde adımlar atmışlardır. 1938 yılına gelindiğinde Hamidiye Zırhlısı'nın adayı ziyaret etmesi Kıbrıs Türk toplumu için heyecan verici ve önemli bir gelişme olmuştur. Atatürk döneminin son yıllarında Balkan ve Birinci Dünya Savaşı dönemlerinde Türk donanmasına bağlı bir savaş gemisi olan Hamidiye Zırhlısı ve Türk donanması 20-22 Haziran 1938 tarihinde Mağusa limanına demirlemiştir. Türk askeri ile karşılaşmak Kıbrıs Türkü'ne büyük bir moral olmuştur ("Hamidiye Geldi", 1938, s. 1). Zırhlının toplum içinde yarattığı coşku ve mutluluğun yanı sıra Ses ve Söz gazetelerinin 1930'lu yıllarda Atatürkçülüğün adada yerleşmesi için yaptığı yayımlar da İngiliz yönetiminde büyük tedirginlik yaratmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile Kıbrıs Türk toplumu arasındaki siyasi, kültürel ve toplumsal bağ hiç kopmamıştır. İki toplum arasındaki ilişki sadece Kıbrıs Türk toplumu açısından değil Türkiye Cumhuriyeti açısından da önemli olmuş, Atatürk'ün yürüttüğü dış politikada Kıbrıs konusunda da hassas bir politika takip edilmiştir.

Sonuç

Kıbrıs'ın Lozan Antlaşması sonrası 1925 yılında İngiltere tarafından Kraliyet Kolonisi ilan edilmesinin ardından İngiliz yönetimi özellikle Kıbrıs Türk toplumu üzerinde bir kontrol politikası uygulamaya çalışmıştır. Türkler arasında tepki toplayan ve kabul görmeyen bu politikayla İngiliz yönetimi Kavanin Meclisi üyeliği, Evkaf Dairesi Müdürlüğü gibi Kıbrıs Türk toplumunun adanın yönetiminde bir nebze de olsa söz sahibi olmaları anlamına gelen makam ve mevkilere kendi politikalarına yakın kişileri seçirmiştir. Böylece kontrol altında tutabileceği ve her alanına kendisinin hükmedebileceği bir müslüman toplum yaratmak istemiştir. Kıbrıs Türk toplumu içinde tüm inancıyla Türkiye'deki gelişmeleri takip eden Necati Özkan, Mehmet Remzi Okan gibi aydınlar ise yaptıkları faaliyetlerle İngiliz yönetimine karşı Türk toplumunun yeni Türkiye Cumhuriyeti ile olan ilişkilerinin güçlenmesini ve toplumun bu doğrultuda birlik olmasını istemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda belirleyici unsur olan Türk milliyetçiliği realist bir bakış açısıyla şekillenmiş ve çizilen sınırlar içerisinde Kıbrıs olmasa dahi ada hem stratejik nedenlerden hem de adadaki Kıbrıs Türk toplumunun varlığından dolayı tamamen göz ardı edilememiştir. Lozan Antlaşması sonrası Türkiye, Kıbrıs Türk toplumu ile kültürel ve sosyal faaliyetlerde bulunmasının yanı sıra siyasi olarak da Atatürk Türkiye'si'ndeki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Aslında Atatürk döneminde Kıbrıs Türk toplumunun Türkiye'ye olan siyasi ilgisi, Türkiye tarafından da özenle takip edilmiş ve buna uygun bir politika belirlenmiştir. Türkiye, Kıbrıs Türk toplumunun önde gelen ilerici unsurlarını destekleyerek Kıbrıs'a olan dış politikasını çok ince bir çizgide yürütmüştür. Bunun nedeni de Atatürk'ün "*Yurtta Sulh Cihanda Sulh*" ilkesi uyarınca herhangi bir devletin iç işlerine karışmama ve iç işlerine karışılmaması yoluyla dünya ve ülke barışının korunması amaçlanmıştır. Buna rağmen, Türkiye Misakı Milli sınırları dışında yaşasa da Türklerin varlığını devam ettirmeye çalıştığı Kıbrıs'ta duyarlı ve ilgili bir politika izlenmiştir.

Türkiye ile Kıbrıs arasındaki bağların kopmaması ve güçlendirilmesi için dil de önemli bir gelişme sağlamıştır. Bir toplumun millet olabilmesini sağlayan en önemli öğelerden biri hiç şüphesiz dildir. Kıbrıs Türk toplumu da Türk milleti gibi yüzyıllardır Türkçe konuşmakta ve Türkçe yazmaktadır. Cumhuriyet döneminde yapılan en önemli inkılaplardan biri de yeni Türk alfabesini kabulü olmuştur. Türk Harflerinin Kabul Edilmesi Hakkındaki Kanun 1 Kasım 1928 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bir müddet sonra ise Kıbrıs'ta da kullanılmıştır. Atatürk'ün Kıbrıs'ta Türkçe okuma yazmaya geçilmesine ve kültür faaliyetlerine önem verdiğini ve destek olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye'den gönderilen öğretmenlerin yanı sıra kemalist ve idealist Türk öğretmenler tarafından yetiştirilen Kıbrıslı Türk öğretmenler ile ulusal bilinç oluşturulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni

alfabesi hızlıca ve Kıbrıs'ın her bölgesine hiçbir zorlama olmaksızın yayılmış ve uygulanmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele yıllarından 1938 yılında hayatını kaybedene kadar toplumsal ve stratejik açılardan Kıbrıs'a önem vermiş ve buradaki her olayı takip etmiştir. Bizzat Atatürk'ün Kıbrıs'a olan ilgisi ve adanın önde gelen siyasi liderleriyle olan ilişkileri Kıbrıs Türk toplumu ile sadece toplumsal ve kültürel olarak değil, siyasi olarak da çeşitli faaliyetlerin yürütüldüğü bir politikanın dikkate alındığının göstergesi olmuştur. Atatürk'ün hayatını kaybettiği 10 Kasım 1938 tarihi Kıbrıslı Türkler içerisinde büyük bir üzüntü ile karşılanmıştır. Kıbrıs Türk basını bu haberi büyük bir üzüntüyle duyurmuş ve bu tarihten itibaren adada Atatürk'ün hayatını ve mücadelesini yansıtan fotoğraflar ve dergiler çoğalmıştır. Kıbrıslı Türkler evlerine, Türk kahvelerine ve kulüplerine Atatürk'ün resimlerini asmışlardır. Mustafa Kemal Atatürk Misak-ı Milli sınırları dışında Kıbrıs Türk toplumuna karşı her zaman iyi niyet beslemiş ve onların ihtiyaçlarını takip ederek karşılamaya çalışmıştır. Bu amaçla Kıbrıs Türk toplumunun önde gelen ilerici aydınları ile temaslarda bulunmuştur. Kıbrıslı Türkler Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'e karşı büyük bir sevgi ve hayranlık duymuş, onun ilke ve inkılaplarını takip ederek her zaman onun izinden gitmeye gayret göstermiştir.

Kıbrıs Türk toplumu ileri gelenleri ilk olarak Milli Mücadele döneminde daha sonra ise cumhuriyetin ilanıyla hızlanan ilke ve inkılapların hayata geçirilmesi döneminde Kıbrıs Türk siyasal hayatını şekillendirecek önemli adımlar atmışlardır. Çeşitli partiler kurarak halkı İngiliz yönetimine ve tabii ki Enosisçi Rumlara karşı uyandırmaya çalışarak bir farkındalık yaratmaya ve Türkiye ile bağları koparmamaya çalışmışlardır. Cumhuriyet döneminde ise yapılan her inkılabı takip ederek Kıbrıs'ta de uygulamışlardır. Atatürk'ün ilkelerinden özellikle milliyetçilik ve laikliği kendilerine rehber olarak almışlardır. İngiliz yönetimi ise Kıbrıslı Türkleri ısrarla Müslüman olarak adlandırmıştır. Kıbrıs'ta bulunan tüm devlet dairelerinin faaliyetleriyle ilgili kayıt tuttuğu belgelerde "*Müslüman ve Rum*" ifadesi kullanılmaktadır (1931, s. 355). Okulların isimlerini İslam Lisesi olarak değiştirmesi de bu duruma bir örnek teşkil etmektedir. 1886-1946 yılları arasında İngiliz yönetiminin Sansür, baskı, jurnal ve ispiyon gibi yöntemlerle ada halkını sindirmeye çalışan İngiliz yönetimi, Kıbrıslı Türkleri İslam üzerinden parçalama ve daha kolay yönetebilme stratejisi belirleyip uygulamaya çalışmıştır. Bu ve benzeri baskılarla karşılaşan Kıbrıs Türk toplumu Yunanistan ve Rum milliyetçiliğine karşı Türkiye ve Türk milliyetçiliğine sarılmış, özellikle Türk kimliğini vurgulamış ve Türklük kavramı yüceltilmiştir. Böylece ileride oluşacak Atatürkçü Kıbrıs Türk siyasasının çekirdeğini oluşturulmuş ve etkileri günümüze kadar devam etmiştir. Bugün Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC) kurulan ve faaliyet gösteren diğer pek çok partide olduğu gibi, iktidar partisi olan Ulusal Birlik Partisi'nin (UBP) şubelerinden herhangi birinde Mustafa Kemal Atatürk'ün büstünü

veya fotoğrafını görmek mümkündür. Hatta UBP'nin bir şubesinde Atatürk'ün Kıbrıs için kullandığı ve önceki sayfalarda da değinilen “Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu ada bizim için çok önemlidir.” sözleri yer almaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Devran Kaya: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Devran Kaya: 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Kaynakça

- Akarşlan, M. (1990). *Milli mücadele devrinde Türk dış politikası*. Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- Alçitepe, M. G. (1993). *Kıbrıs Türk kamuoyu ve Türkiye Kıbrıs ilişkileri, 1919–1960*. [doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Altan, M. H. (1997). *Atatürk devrimlerinin Kıbrıs Türk toplumuna yansımaları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Arı, K. (2009). *Atatürk ve aydınlanma*. Yakın Kitabevi.
- Armaoğlu, F. (2010). *20. Yüzyıl siyasi tarihi*. Alkım Yayınevi.
- Atatürk, M. K. (1969). *Nutuk*. Milli Eğitim Basımevi.
- Aybars, E. *Türkiye cumhuriyeti tarihi-I (kuruluş)*. Zeus Kitabevi.
- Beratlı, N. (2015). *Kıbrıslı Türklerin tarihi*. Galeri Kültür Yayınları.
- Birinci, Engin, M. (2017). *Sait hoca (1883-1938)*. Khora Yayınları.
- Braudel, F. (2017). *II. Felipe döneminde akdeniz ve akdeniz dünyası*. Doğu Batı Yayınları.
- Cyprus Blue Book*. (1931). Kraliyet Kolonisi Lefkoşa Devlet Basım Dairesi.
- Çevikel, N. (2000). *Kıbrıs eyaleti 1570-1800*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi.

- Çevikel, N. (2006). *Kıbrıs'ta Osmanlı mirası (1570-1960)*. 47 Numara Yayıncılık.
- Gönlübol M. & Sar C. (1968). 1919-1938 yılları arasında Türk dış politikası. M. Gönlübol (Ed.), *Olaylarla Türk dış politikası* içinde (s. 5-125). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Hamidiye geldi.* (1938, 22 Haziran). *Ses*, 1.
- Hill, G. (2016). *Kıbrıs tarihi Osmanlı ve İngiliz idaresi dönemi (1571-1878)*. İş Bankası Yayınları.
- İsmail S. & Ergin B. (1989). *Atatürk döneminde Türkiye-Kıbrıs ilişkileri 1919-1938*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İsmail, S. (1998). *150 soruda Kıbrıs sorunu*. Kastaş Yayınları.
- İsmail, S. (2000). *Kıbrıs sorununun kökleri İngiliz yönetiminde Türk- Rum ilişkileri ve ilk Türk-Rum kavgaları*. Akdeniz Haber Ajansı.
- Karpat, K. H. (2010). *Türk demokrasi tarihi*. Timaş Yayınları.
- Keser, U. (2007). *Genç Türkiye Devleti'nin cumhuriyet kazanımları ve bunların Kıbrıs Türk toplumuna yansımaları*. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi. 1 Eylül 2023 tarihinde <https://ataturkilkeleri.deu.edu.tr/pdf/14.sayi/ulvikeser.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Keser, U. & Akbayram, D. (2019). *Milli Mücadele sürecinde Kıbrıs Türk basını ve Mehmet Remzi Okan üzerine bir değerlendirme*. 19 Mayıs'ın 1000. Yıldönümünde Atatürk ve Türk İstiklali Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı. Yorum Matbaacılık.
- Milli kongre.* (1931, 7 Mayıs). *Söz*, 1-2.
- Necati Bey ve intibahlar.* (1930, 2 Ekim). *Söz*, 2.
- Orr, C. W. J. (2013). *İngiliz egemenliği altında Kıbrıs*. Galeri Kültür Yayınları.
- Sander, O. (2000). *Türkiye'nin dış politikası*. İmge Kitabevi.
- Sander, O. (2009). *Siyasi tarih ilkçağlardan 1918'e*. İmge Kitabevi.
- Turan, Ş. (1991). *Türk devrim tarihi, imparatorluğun çöküşünden ulusal direnişe*. Bilgi Yayınevi.
- Turan, Ş. (1992). *Türk devrim tarihi, ulusal direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne*. Bilgi Yayınevi.
- yeni harflerin kabulüyle Türk milleti yeni bir döneme giriyor.* (1928, 1 Kasım). *Söz*, 1.
- yeni harflerimiz ve hükümet.* (1930, 10 Nisan). *Söz*, 1.
- Zia, N. (1975). *Kıbrıs'ın İngiltere'ye geçişi ve adada kurulan İngiliz idaresi*. Ayyıldız Matbaası.
- Ürer, L. (2005). *Mondros'tan Mudanya Mütarekesi'ne Türk dış politikası*. Altın Kitaplar Yayınevi.

Yüksel, D. Y. (2009). Kıbrıs Türk milli mücadelesi (1914-1958). *Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi*. 8(18), 161 – 184.

Extended Abstract

Cyprus is an island that has always maintained its importance and has a significant place for Türkiye in terms of political, social, cultural and economic aspects. The Cyprus issue, on the other hand, is one of the important areas of Turkish foreign policy as a topic that has kept its time. With the Treaty of Lausanne signed on July 24, 1923, the sovereignty of Cyprus was left to England, and therefore, the Cyprus issue was kept aside for a while as an issue whose political status was determined and resolved. The island received special attention during Atatürk period, but after this period was not on the agenda of Turkish foreign policy for a certain period of time, and it gained legitimacy in Turkish politics only in the 1950s. During this period, a special effort was made in order not to break cultural and social ties with the Turkish Cypriots living in the island. Especially in the first phase of Turkish foreign policy, called the Atatürk period, a sensible and responsive policy has been followed towards Cyprus and the Turkish Cypriots. They were closely interested in the Republic of Türkiye, which was established on 29 October 1923, and the benefits of this new republic, and they especially implemented Atatürk's principles and reforms in almost every field. In the light of these developments, especially the Turkish Cyprus political life has entered a new period, Kemalist approaches were developed even under the pressure of the British administration, and ideologies shaped in this regard have had a say in Cyprus politics.

Britain declared the island a Crown Colony after the Treaty of Lausanne, the control policy it tried to implement on the Turkish Cypriot community drew reaction. In particular, the British administration's tendency to elect people close to its policies to important positions and positions such as membership of the Kavanin Assembly and Directorate of the Foundations Department, which are considered points of participation of the Turkish Cypriots in the decision-making process in the administration of the island, was not accepted in the society. With this policy, the British administration wanted to create a society that would be loyal to itself, not out of its control, and in which all its developments and choices would be determined by itself. Among the Turkish Cypriots, people such as Necati Özkan and Mehmet Remzi Okan, who are oriented towards the developments in Türkiye, wanted the Turkish society to strengthen its relations with the new Republic of Türkiye against the British administration and to unite the society in this direction. In fact, the tendency and desire of the Turkish Cypriots has been in this direction. The notables of the Turkish Cypriots took important steps to shape the Turkish Cyprus political life, first during the War of Independence and then during the implementation of the principles and reforms that accelerated with the proclamation of the republic. By establishing various

parties, they tried to raise awareness by trying to awaken the public against the British rule and, of course, the Enosisist Greeks, and to maintain ties with Türkiye. During the Republic period, they followed every revolution and implemented it in Cyprus. They took Atatürk's principles, especially nationalism and secularism, as their guide. The British administration, on the other hand, persistently called the Turkish Cypriots "Muslim". The expression "Muslim and Greek" is used in the documents that record the activities of all government offices in Cyprus (Cyprus Blue Book, 1931, 355). Changing the names of schools as Islamic high schools is an example of this situation. The Turkish Cypriots embraced Türkiye and Turkish nationalism against Greece and Greek nationalism. Thus, the core of the Kemalist Turkish Cyprus policy to be formed in the future was formed and its effects continued until today. As with many other parties established and operating in the Turkish Republic of Northern Cyprus) TRNC today, it is possible to see a bust or photograph of Mustafa Kemal Atatürk in any of the branches of the ruling party, the National Unity Party (NUP). In fact, in a branch of the NUP, Atatürk used for Cyprus and mentioned in the previous pages, "Gentlemen, as long as Cyprus is in enemy hands, the supply routes of this region have been blocked. Pay attention to Cyprus. *"This island is very important to us."* His words are included.

In this context, the study tries to evaluate the radical changes created by the Turkish foreign policy of the Atatürk period the permanent traces it left in the Turkish Cyprus political life. The study was evaluated in line with archival documents and other sources obtained by source scanning method.